

اهمیت حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و تعیین وضع موجود و شناسایی ظرفیت‌های آن و تحلیل نقاط قوت و ضعف و راهبردها و رسیدن به اهداف کمی مطابق برنامه هفتم توسعه کشور

مقدمه

ایران سرزمین فرهنگ و تمدن با ریشه‌های بسیار کهن و تنومند و با میراث فرهنگی متنوع، غنی و استوار جزو معدود کشورهای است که چنین جایگاه رفیعی در فرهنگ و تمدن جهانی دارد.

میراث فرهنگی ایران منحصر به فرد، غیر قابل جایگزینی و در میان همه ایرانیان دارای ارزش فراوان است. این میراث حاصل تعامل و اندیشه مردمان این سرزمین است که طی هزاران سال شکل گرفته و هویت و اصالت مردم ایران را به جهان ارایه می‌کند و به همه اقوام و مردمان حوزه فرهنگی ایران تعلق دارد. حفظ این میراث برای نسل حاضر و آینده و توسعه پایدار این سرزمین با مشارکت ایرانیان اصلی‌ترین وظیفه دولت است.

از سوی دیگر ظرفیت بی‌نظیر گردشگری در جمهوری اسلامی ایران نیاز به حمایت متعهدانه و پایدار از سوی همه ذینفعان، به ویژه از طرف دولت و بخش خصوصی دارد. دستیابی به این مهم مستلزم راهبری هوشمندانه، اجماع گسترده در میان بازیگران مختلف و داشتن یک طرح تحول مشارکتی است که با همکاری کامل بخش خصوصی و دولتی، تدوین و در دستور کار قرار می‌گیرد.

صنعت گردشگری از جایگاه ممتازی در سیاست‌گذاری کشورها برای دستیابی به رشد اقتصادی متوازن و تاثیر گذار برخوردار می‌باشد. افق ۲۰۳۰ در برنامه ریزی کشورها، حاکی از طراحی برای جابجایی بیش از دو میلیارد نفر از جمعیت جهان با موتور صنعت گردشگری داخلی و خارجی قرار دارد. ایران منابع گردشگری فراوانی دارد. از چشم اندازهای طبیعی متنوعی برخوردار است، کوهها، سرزمین خشک، دریاچه‌ها، بیابانها بخش مهمی از میراث طبیعی این کشور را تشکیل می‌دهند. در بسیاری از موارد قابلیت‌های گردشگری موجود به شکل کامل مورد بهره برداری قرار نگرفته اند و با بهره گیری از روش‌های توسعه پایدار و تغییر رویکردهای مدیریتی این قابلیت‌ها را می‌توان مورد استفاده قرار داد. ایران از قابلیت‌ها و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی بسیاری برخوردار است که بسیاری از ایرانیان از آنها بی‌خبرند.

در حوزه صنایع دستی، همانگونه که مستحضرید ایران دارای تمدنی غنی و مهد پرورش مردان و زنان هنرمند و جهادگران بی منتی است که با خلق آثار فاخر در میادین جهانی خوش درخشیده و همگان مات و مبهوت مانده اند از این همه تنوع، خلاقیت و زیبایی، صنایع دستی هنری مقدس، اصیل و با هویت ملی و تجلی نگرش های زیبا شناختی و احساسات فرهنگی هر جامعه است، کمتر پدیده و هنری به اندازه صنایع دستی با روح و معنویت یک قوم سروکار دارد زیرا دست انسان و عنصر طبیعی با هم در این هم آفرینی مشارکت دارند .

ایران دارای یکی از غنی ترین گنجینه صنایع دستی در جهان است و بعنوان شاهراه تحقق اقتصاد هویت بنیان می تواند صنعت، هنر و فرهنگ را همراه با حفظ اصالت و هویت در یکدیگر ادغام نماید. صنایع دستی با ایجاد اشتغال پایدار به ویژه در مناطق محروم کمتر توسعه یافته و کسب درآمد ارزی و ارزش افزوده بالا، تدوین راهبرد سرمایه گذاری در کاهش نرخ بیکاری و رونق اقتصادی بخش و جلوگیری از مهاجرت نقش ایفا نماید .

صنایع دستی در عرصه بین المللی مثل یک سفیر فرهنگی آداب و رسوم ملت ایران را با صدای رسا به گوش جهانیان می رساند و دریافت مهر اصالت یونسکو برای آثار صنایع دستی و کسب عنوان شهرهای جغرافیایی و جهانی صنایع دستی در جای جای ایران عزیز گویای اصالت، هویت، ابداع و نوآوری است و صدها هزار نفر از هنرمندان و اساتید که در این حوزه موی سفید و کمر خم نموده و گنجینه ای از دانش، مهارت را برای نسل ها به امانت گذاشته اند.

از این رو ایران فرصت های بی نظیری در سه حوزه میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی دارد که علاوه بر نقش موثر آن در جهش اقتصادی و اشتغالزایی، رفع بیکاری در دیپلماسی فرهنگی، روابط منطقه ای و جهانی، صلح و مقابله با ایران هراسی در دنیا و ایجاد وحدت و وفاق ملی و همگرایی در کشور می تواند نقش مهمی ایفا کند.

میراث فرهنگی و شاخص ها

۱- در حوزه میراث فرهنگی حدود ۳۹۰۰۰ هزار اثر تاریخی و فرهنگی و طبیعی در فهرست آثار ملی و ۲۷ اثر در فهرست میراث جهانی ملموس به ثبت رسیده است. حدود ۳۳۰۰ عنصر در فهرست میراث ناملموس و ۲۴ عنصر در فهرست میراث جهانی ناملموس به ثبت رسیده است. ایران در فهرست میراث جهانی ملموس رتبه دهم و در میراث جهانی ناملموس رتبه پنجم را داراست. تعداد موزه های کشور در حال حاضر ۸۳۳ موزه و بالغ بر یک میلیون اثر تاریخی و فرهنگی و طبیعی در کشور وجود دارد. در برنامه هفتم مصوب گردیده که تعداد موزه ها تا پایان برنامه به ۱۰۰۰ موزه افزایش یابد.

۲- حوزه گردشگری از تنوع و تعداد بالا و بی نظیری از جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی و طبیعی کشور برخوردار است که از نظر جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی در رده دهم و از نظر جاذبه‌های طبیعی در رتبه پنجم جهان قرار دارد. در سال ۱۴۰۲ تعداد گردشگر ورودی ۶ میلیون و ۳۸۲ هزار نفر بوده است و میزان گردشگر خروجی در همین سال غریب به ۱۰ میلیون نفر بوده است. در قانون برنامه هفتم مصوب گردیده است که آمار گردشگران ورودی در پایان برنامه به میزان ۱۵ میلیون نفر افزایش یابد.

۳- حوزه صنایع دستی: در ایران بیش از ۲۹۹ رشته صنایع دستی فعال و با احتساب مشاغل خانگی، صنایع دستی حدود ۲ و نیم میلیون نفر هنرمند وجود دارند و ۱۸ شهر و روستا در فهرست جهانی صنایع دستی ثبت شده که ایران رتبه اول جهان را در میان ۴۸ شهر و روستای جهانی به خود اختصاص داده است. در سال ۱۴۰۱ سال پایه برنامه هفتم ارزش صادرات صنایع دستی ۲۲۶ میلیون یورو و شاغلان شناسنامه دار این حوزه بیش از ۵۰۰ هزار نفر هستند. در برنامه هفتم مصوب شده است که ارزش صادرات صنایع دستی به ۴۹۰ میلیون یورو و شاغلان این حوزه هم به یک میلیون نفر افزایش یابد.

اولویت های وزیر

الف) حوزه میراث فرهنگی

۱- اهمیت و توجه بیشتر به انجمن‌های مردم نهاد و معرفی بیشتر ظرفیت‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی به عموم جامعه و افزایش آگاهی مردم در این خصوص.

۲- ضرورت توجه به مقوله آموزش و پژوهش چند رشته‌ای در حوزه میراث فرهنگی جهت تقویت بدنه کارشناسی و ایجاد ظرفیت لازم برای جذب نیروهای متخصص از طریق آموزش‌های میدانی و نظری با بهره‌گیری از تجربه نخبگان و پیشکسوتان میراث فرهنگی

۳- توجه به حوزه سرزمینی ایران، تنوع میراث و بناهای مربوط به مشاهیر ایران که در خارج از مرزهای فعلی جغرافیایی ایران دفن گردیده‌اند. این توجه باعث وفاق و همدلی کشورهای حوزه سرزمینی خواهد بود و جایگاه کشور را در این زمینه ارتقا خواهد بخشید.

۴- توسعه همکاری و تعامل سازنده با کشورهای منطقه و دنیا خصوصاً کشورهای حوزه فرهنگ ایرانی از طریق دیپلماسی میراث فرهنگی، پرونده‌های مشترک میراث جهانی ملموس و ناملموس و برگزاری کارگاه‌های آموزشی منطقه‌ای برای کارشناسان منطقه در زمینه باستان‌شناسی، حفاظت و مرمت و موزه‌ها و استفاده از فناوری‌های نوین .

- ۵- مردمی کردن مقوله حفاظت از میراث فرهنگی
- ۶- مشارکت دهی گسترده مراکز علمی و دانشگاهی کشور در حوزه های چند رشته ای میراث فرهنگی و حمایت از بخش خصوصی
- ۷- جهش اقتصاد فرهنگ از طریق تفسیر و معرفی علمی و حرفه ای میراث فرهنگی در سطح ملی و جهانی و تعاملات و رویدادهای فرهنگی
- ۸- اجرای تکلیف قانونی ماده ۸۲ قانون برنامه هفتم و رسیدن به ارقام هدفگذاری شده از طریق ارتقا کیفی و کمی موزه ها و حمایت از موزه های خصوصی و پیگیری توسعه موزه ملی ایران از طریق تبدیل ساختمان های میدان مشق به موزه های ملی ایران
- ۹- اجرای کامل ماده ۳ آیین نامه اموال فرهنگی تاریخی و هنری نهادهای عمومی و دولتی مصوب ۱۳۸۱
- ۱۰- ارتقا کیفی و کمی و استفاده از فن آوری های جدید و همکاری های منطقه ای و جهانی در مرمت آثار تاریخی- فرهنگی
- ۱۱- پیگیری اجرای کامل قانون حمایت از مرمت و احیای بافتهای تاریخی- فرهنگی سال ۱۳۹۸
- ۱۲- ارتقا کیفی و کمی پایگاههای میراث ملی و جهانی از طریق اجرای قانون هیات امنایی و با مشارکت مردم و درآمد زایی از این اماکن
- ۱۳- توسعه پژوهش های چند رشته ای از جمله باستان شناسی، زبان شناسی، مردم شناسی، زمین شناسی معماری، حفاظت و مرمت و سایر رشته های مربوطه جهت گسترش مرزهای دانشی میراث فرهنگی از طریق پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری
- ۱۴- بازبینی و تهیه سندها و دستورالعمل های مختلف اثر گذار در حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی و ناملموس و بررسی دقیق طرحهای آمایش و کلان ملی برای توجه بیشتر به حفظ میراث فرهنگی.
- ۱۵- مبارزه ساختاری با قاچاق میراث فرهنگی و اموال موزه ای و همچنین ارتقا امکانات لجستیکی و انسانی یگان حفاظت میراث فرهنگی کشور
- ۱۶- پیشگیری فعالانه از تخریب میراث فرهنگی در جریان انجام پروژه های عمرانی و دیجیتالی کردن نقشه های عرصه و حریم با ضوابط مربوطه و قرارگیری آنها در سامانه یکپارچه.

۱۸- اجرای برنامه نهضت بازنگری حرایم آثار تاریخی و حل مشکلات چندین ساله و نارضایتی مردمی در این حوزه از طریق انجام تکلیف قانونی جزء ۲ و ۳ بند پ ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم توسعه و جبران حقوق مالکانه مردم

۱۹- رقومی سازی نقشه های حریم و عرصه آثار تاریخی و فرهنگی و بافت های تاریخی شهرها و روستاها از طریق اجرای تکلیف جزء ۱ بند پ ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم توسعه

ب) حوزه گردشگری

۱- اهتمام و استفاده موثر و کاربردی از ظرفیت شورای عالی میراث فرهنگی ، گردشگری و صنایع دستی بمنظور انسجام بخشی ، هماهنگی و گشودن گره های مهم در درون دولت، در مسیر پیشرفت و توسعه بخش گردشگری

۲- حمایت از تشکل های حرفه ای و قانونی بخش خصوصی برای اداره امور این صنعت از طریق اجرای بند الف ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم توسعه

۳- اتخاذ رویکرد جدی و پیگیرانه در دستیابی به اهداف کمی هدفگذاری شده جدول ماده ۸۲ قانون برنامه توسعه بویژه دستیابی به هدف ورود ۱۵ میلیون گردشگر خارجی به کشور و همچنین اجرای بندهای ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم پنجساله کشور و تصویب آیین نامه های مربوطه در هیات وزیران در موعد مقرر.

۳- تمرکز جدی و پیگیرانه بر توسعه بخش گردشگری خارجی با رویکرد توجه به گردشگری فرهنگی ، مذهبی ، سلامت و طبیعی از طریق حضور و مشارکت موثر در نمایشگاههای بین المللی، برند سازی مقاصد تاریخی، فرهنگی و طبیعی گردشگری ، برگزاری رویدادهای گوناگون منطقه ای، ملی و بین المللی

۴- تمرکز جدی و پیگیرانه بر توسعه گردشگری داخلی بمنظور استفاده موثر از جوامع هدف محلی ، محرومیت زدائی از روستای هدف گردشگری ، مهاجرت معکوس از شهرها به مناطق روستائی و توسعه زیرساختهای اقامتی ، سرگرمی در مناطق مختلف کشور

۵- تمرکز جدی و پیگیرانه نسبت به تعیین سهم موثر و کاربردی از بودجه های اختصاصی برای بازاریابی و معرفی مقاصد گردشگری، امکان حضور و مشارکت جدی بخش های مختلف و فعال گردشگری را برای جذب حداکثری گردشگر خارجی فراهم می نماید.

۶- با استفاده موثر از ابزار دیپلماسی در دولت چهاردهم بمنظور کسب پشتوانه لازم و حیاتی برای توسعه گردشگری و دیپلماسی قوی، گشایش های بین المللی را به دنبال داشته و موجب توسعه و رونق گردشگری می شود. بهره گیری از ائتلاف ها و سازمان های منطقه ای و بین المللی نظیر شانگهای، بریکس و اکو، همکاریهای مشترک با حوزه های مختلف گردشگری را تقویت و برنامه ریزی نمود. از طرفی دیگر، توسعه تبادلات گردشگری در سطح بین المللی موجب تفاهم و نزدیکی ملت ها و در نتیجه تقویت دیپلماسی رسمی کشور می گردد.

۷- دولت چهاردهم نگاه هم افزا و مشارکتی به بخش خصوصی و فعالان حوزه های گوناگون پیشران دارد. فعال نمودن و احیا ساز و کار کانون ملی هماهنگی گردشگری که در سال ۲۰۰۴ توسط شورای عالی میراث فرهنگی و گردشگری تاسیس شده است و مطابق آن وظیفه ایجاد همکاری، هماهنگی و انجام امور اجرایی میان بخش های دولتی و خصوصی را برعهده دارد از اولویتهای خواهد بود.

۸- برنامه ریزی و طراحی استفاده از ابزارهای لازم برای فعال نمودن اقتصاد دیجیتال در حوزه گردشگری برای معرفی و شناساندن ظرفیتهای و جاذبه های گردشگری کشور و کسب منابع مادی برای توسعه زیرساختها، از اولویت های جدی وزارت در دولت چهاردهم خواهد بود.

۹- توجه و توسعه گردشگری دریا پایه بعنوان یکی از سیاستهای کلان کشور برای توسعه مناطق ساحلی بویژه در جنوب، سواحل مکران و دریای خزر با استفاده از ظرفیت قانونی بند ج ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم توسعه، به منظور توسعه زیرساختها، جذب سرمایه داخلی و خارجی و ارتقا جایگاه کشور در منطقه،

۱۰- اجرای سند راهبردی توسعه صنعت گردشگری (مصوب هیات وزیران) بمنظور ایجاد حداکثر ظرفیت و فرصت برای توسعه متوازن و پایدار صنعت گردشگری در چارچوب تحقق اهداف و خروجی تعیین شده در فصل ۱۷ قانون برنامه هفتم توسعه

۱۱- توجه ویژه به گردشگری مذهبی با تاکید بر کشورهای همسایه و وجود حدود ۴۰۰ میلیون شیعه در جهان که غالبا مشتاق دیدار از ایران و زیارت اماکن مقدسه هستند، با استفاده از ظرفیت قانونی بند ح ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم

۱۲- اهتمام و پیگیری ویژه به منظور قرار گرفتن بخش گردشگری بعنوان بخش پیشران در اقتصاد کشور و هدایت منابع مالی و سایر حمایت های قانونی به این بخش

ج) صنایع دستی

- ۱- پیگیری اجرای سند توسعه ملی و اجرای کامل قانون حمایت از اساتید و هنرمندان صنایع دستی
- ۲- ~~ایجاد بانک اطلاعاتی جامع صنایع دستی کشور (به نظرم حذف شود)~~
- ۳- ساماندهی بخش ارزشیابی هنرمندان صنایع دستی و ایجاد موسسه هنرمندان پیشکسوت صنایع دستی
- ۴- مشارکت با بخش خصوصی در اجرای طرح های راهبردی ایجاد بازاچه ها، مجتمع ها و برگزاری نمایشگاههای داخلی و بین المللی صنایع دستی
- ۵- ایجاد پایانه صادراتی صنایع دستی و اجرای کامل قانون عدم پیمان سپاری ارزی و حذف قوانین دست و پاگیر در حوزه تولید و صادرات صنایع دستی
- ۶- رفع موانع تولید و صادرات صنایع دستی و کمک به شناسایی بازار در کشورهای هدف برای فروش محصولات و ساماندهی بسته بندی در حوزه صادرات صنایع دستی
- ۷- بهره مندی از اساتید پیشکسوت رشته های مختلف صنایع دستی در جهت ترویج آموزش استاد شاگردی
- ۸- اهتمام جدی به منظور دستیابی به هدف رشد ۸ درصدی صنایع دستی مقرر در ماده ۸۲ قانون برنامه هفتم توسعه
- ۹- برنامه ریزی و پیگیری مجدانه به منظور تامین و بهبود زنجیره ارزش صنایع دستی و تدوین سند جامع مدیریت تولید عرضه و صادرات صنایع دستی با استفاده از سازوکار قانونی بند د ماده ۸۳ قانون برنامه توسعه
- ۱۰- ایجاد مجتمع ها و شهرکهای خاص صنایع دستی در جوار مناطق و شهرهای دارای مزیت نسبی برای تولید رشته های خاص صنایع دستی
- ۱۱- اجرای برنامه های خاص " نهضت ایجاد بازارچه های صنایع دستی " به منظور کمک به توسعه بازار و رشد اقتصادی و افزایش درآمد هنرمندان و تولیدکنندگان صنایع دستی کشور

د) سایر اقدامات مشترک

- ۱- مشارکت مردم، نهادها و تشکل های مردمی، انجمن های حرفه ای و مشاوران تخصصی در هر سه حوزه از طریق اجرای تکلیف قانونی بند ت ماده ۸۳ قانون برنامه هفتم به شرح ذیل:

- واگذاری بناهای تاریخی به بخش خصوصی و بهره برداری اقتصادی از آنها از طریق صندوق احیا
  - توسعه زیرساختها، افزایش کمی و کیفی ظرفیت های موجود و جذب منابع مالی از طریق صدور مجوز توسعه دهنده ها و تسهیل گران سرمایه گذاری
  - تدوین بسته های سرمایه گذاری در هر سه حوزه از طریق مجوزهای قانونی بند فوق به منظور جذب سرمایه گذاران داخلی و خارجی
- ۲- اهتمام جدی به تدوین شرح وظایف و ساختار و تشکیلات وزارتخانه متناسب با ظرفیت ها اختیارات و وظایفی که بعهدہ آن گذاشته شده است.
- ۳- اهتمام جدی در خصوص راهکارهای افزایش منابع مالی از منابع عمومی یا سایر منابع موجود در کشور در راستای توازن حداقلی بودجه مورد نیاز با مصارف ضروری و اجتناب ناپذیر
- ۴- پیگیری ارتقاء توان تشکیلاتی و افزایش منابع مالی ادارات کل استانی با توجه به ضعف ساختاری و محدودیت شدید منابع مالی